

א תמצית: ערכי יסוד

1. האוניברסיטה, כנרמז במונח זה, הינה קהילת מחקר חופשית, המכוונת על יסוד ערכים אוניברסליים. ערכים אלה הם ערכי האמת והחירות, וכנגזר מכך, ערכים של אי-משוא פנים: יושר, צדק, שוויון, וכבוד האדם באשר הוא.

בין ערכים אלה שוררים קשרים עמוקים; את האמת לא ניתן להבטיח ללא חירות המחקר, ואילו חירות המחקר מצידה דורשת את ערכי אי-משוא הפנים כתנאים הכרחיים. היפוכם של ערכים אלה, בצורות שונות של שרירות, אי-שוויון, או אי-מתן כבוד לאוטונומיה האנושית, פוגע גם ביכולתה של האמת לעמוד לביקורת עניינית נדרשת.

2. הקוד האתי שלהלן מהווה פירוש מעשי של ערכים אלה בחיי היומיום של מוסד אקדמי מודרני, והוא מהווה מעין תקנון אידיאלי לאוניברסיטה בתחומי המחקר, ההוראה, הניהול, וחייו היומיום בתוכה.

מימושם של ערכים אלה בא לידי ביטוי מוסדי בעקרונות החופש האקדמי, בשמירה קפדנית על זכויות אזרחיות וכבוד האדם, במניעת כל סוג של אפליה לא-עניינית, במשטר פנימי של סובלנות לשונה ולחריג, בישרה בלתי מתפשרת במחקר, הוראה ופרסום מקצועי, בהקפדה על אמת במחקר בהוראה ובהתנהלות אדמיניסטרטיבית, במניעת כל סוג של הונאה אקדמית, ובכיבוד האוטונומיה העיונית והניהולית של הקהילה האקדמית כקהילת מחקר חופשית.

פרקי הקוד :

מטרות
תכליות יסוד
אתיקה אקדמית במחקר
אתיקה אקדמית בהוראה
אתיקה אקדמית בפרסום מקצועי
אתיקה אקדמית בסוגיות ניהוליות ובהתנהלות פנים אוניברסיטאית

ב מטרות

1. מטרת מסמך זה היא (א) הבהרת ערכי יסוד של מוסר אקדמי עליהם מבוססת פעילות האוניברסיטה, ופעילות חברי/חברות הסגל האקדמי; * (ב) פירוט הערכים הנהוגים באוניברסיטת בן גוריון בנגב כפי שהם נגזרים מערכי יסוד אלה; (ג) תיאור מסכת הנהגים והנהלים הנובעים מהם כפי שאלו מתקיימים באוניברסיטת בן-גוריון.

תפקידו של הקוד האתי הוא לקבוע מפורשות את העקרונות המוסריים על פיהם נוהגת האוניברסיטה על מנת שינחו את חברי סגל האוניברסיטה בעבודתם היומיומית, יבהירו את המצופה מהם במחקר, הוראה, פרסום וניהול האוניברסיטה, וישמשו להסדרת מחלוקות וניגודים הצפויים לעלות במערכות מורכבות.

כמו-כן נועד הקוד האתי להבהיר לציבור הרחב, וכן לגורמים חיצוניים שונים, שלטוניים, מסחריים, או אחרים, את טיבה של פעילות האוניברסיטה מצד יעדיה והערכים המכוננים אותה, על מנת שיובנו על ידם בבואם להזדקק לשירותי האוניברסיטה כצרכנים, או להשפיע על פעילותה כגורמים בעלי עניין.

חשיבות הקוד האתי היא בהצבת תמרורי המותר והאסור, הראוי והמגונה, לעיונם של חברי הסגל ולשימושם. הקוד מניח כי חברי סגל האוניברסיטה הינם שומרי חוק ובעלי עניין בהתנהגות מוסרית הולמת, ותפקידו הוא להבהיר את הנדרש מהם על פי ערכי היסוד המכוננים את הקהילה האוניברסיטאית.

2. ערכיו השונים של קוד אתי זה אינם מקשה אחת. חלק מן הערכים מבטאים **מידות אקדמיות טובות** שהן הכרחיות לקיומה ולשגשוגה של קהילה אקדמית, וחלק מהם נועדו לקבוע את **חובות** חברי הסגל האקדמי בתחום האתי, וביטויים הוא בצווי עשה ואל תעשה. ערכים אחרים נועדו לקבוע **זכויות יסוד** של חבר או חברת הסגל האקדמי, ומטיבם זה הם מטילים חובות על האוניברסיטה ועל הקהילה האקדמית בכללותה. ישנם גם ערכים הקובעים **דרישות שמעבר לחובה**, או **אידיאלים**, שהאוניברסיטה שואפת לקדם כקהילת מחקר חופשית.

קוד אתי איננו מסמך משפטי והוא אינו משמש כבסיס להליכים משפטיים. יחד עם זאת חריגה שיטתית ומשמעותית מרוח הקוד האתי וכלליו עשויה להוות בסיס לנקיטת צעדים משמעותיים. הקוד האתי שלהלן אינו מחליף תקנונים או נהלים קיימים אלא נוסף עליהם.

3. הפעלתו של הקוד האתי תלויה על ידי ועדת אתיקה אוניברסיטאית שחבריה ייבחרו על ידי סנאט האוניברסיטה. כיו"ר הוועדה ימונה איש סגל האוניברסיטה בגמלאות, חבריה יהיו אנשי הסגל האקדמי (נציג לכל פקולטה או יחידת-על אקדמית), ואיש ציבור. תפקידי הוועדה: (1) בדיקת בקשות ושאלות שיופנו אליה בנושאים אתיים שונים; מתן תשובות לשאלות אלה על בסיס הקוד האתי. (2) בדיקת תלונות אתיות שיובאו לפניה על ידי גורמים שונים באוניברסיטה; מתן המלצות לפעולה שיוגשו לרקטור האוניברסיטה ביחס לתלונות אלה. (3) העלאת המלצות לאישור הסנאט לתיקון, תוספת או רביזיה לתקנון האתי במידת הנדרש. (4) מתן ייעוץ בעניינים אתיים לוועדות המשמעת באוניברסיטה. כדי לגבש את המלצותיה תיפגש הוועדה עם גורמים המעורבים בנושאים שעל סדר יומה, ותעיין במסמכים רלוונטיים לפי הצורך. הוועדה תוכל להעביר מקרים לטיפולם של הגורמים המוסמכים באוניברסיטה כאשר יתעורר צורך בכך.

* בכל מקום בו מנוסח מסמך זה בלשון זכר, יש להבין את הדברים כחלים ללא הבדל על גברים ונשים כאחד.

ג תכליות יסוד

1. תכליתה היסודית של אוניברסיטה הינה חיפוש האמת חקירתה והוראתה, קידום כל תחומי המדע וההשכלה, ופיתוח חיי התרבות, הרוח, היצירה והביקורת בקרבה ובקרב והחברה אותה היא משרתת.

חקר האמת ייעשה בכל מקרה ומקרה מנקודת ראותו המקצועית של החוקר, אולם פומביות המחקר והעמדתו לביקורת מתמדת מבטיחים לטווח ארוך את אופיו האובייקטיבי של המחקר ואת נטייתו כלפי האמת.

חוקרי/חוקרות האוניברסיטה ומוריה מועסקים על ידה למטרות אלה והם מחויבים במימושם.

במחקרם מחויבים חוקרי האוניברסיטה במקוריות ובמקצועיות, על פי אמות המידה הנהוגות בתחומם המדעי, תוך שימוש בשיטות שהוכיחו את עצמן ואשר נחשבות על ידי המומחים בתחומם לראויות ביותר. במידה וחוקרי האוניברסיטה עושים שימוש במתודות ובשיטות חדשניות שפותחו על ידם, הרי גם מתודות ושיטות אלה חייבות לעמוד במבחנים של תועלת מחקרית ושל נאותות תיאורטית ולוגית. כמו-כן מחויבים חוקרי האוניברסיטה בפרסום עבודתם במקומות המיועדים לכך בתחומם תוך העמדת פרי עבודתם לביקורת מתמדת מצד עמיתיהם.

בהוראתם מחויבים מרצי/מרצות האוניברסיטה ללמד את עקרונות הדיסציפלינה בה הם עוסקים ואת התיאוריות והשיטות הנהוגים בה. כמו-כן מחויבים מרצי האוניברסיטה להורות את פירות מחקרם לתלמידיהם, ואת השיטות, המתודות, והתיאוריות המתקדמות המובאות בו לידי ביטוי. הוראה אוניברסיטאית, להבדיל מהוראה במוסדות אחרים, הינה בעיקרה הוראה מונחית-מחקר, ועליה להניח תשתית לדורות נוספים של חוקרים. לפיכך, על תלמידי/תלמידות האוניברסיטה לעמוד באמות מידה קפדניות בקבלתם לאוניברסיטה ובמעברם משלב לשלב בלימודיהם. חובתם של מורי האוניברסיטה להקפיד על אמות מידה מקצועיות אלה.

2. לקידום מטרות אלה, פועלת האוניברסיטה ללא מטרת רווח וללא תלות בתועלת חברתית מיידית.

אוניברסיטה משרתת את החברה בקדמה את ההשכלה והידע. למחקרים הנערכים בה יש לעתים קרובות יישומים מסחריים ותועלות חברתיות. עם זאת, תועלות אלה הן פועל יוצא של המחקר ואינן מהוות מטרה אוניברסיטאית בפני עצמן. דברים אלה נכונים גם לגבי תחומי המחקר היישומיים להם יש מקום של כבוד באוניברסיטה. גם בתחומים אלה מטרת האוניברסיטה היא לקדם תועלות חברתיות דרך המחקר היישומי ולא במנותק ממנו.

האוניברסיטה איננה קיימת על מנת לשרת יעדים מסחריים או פוליטיים, מועילים וטובים ככל שיהיו. האוניברסיטה משרתת את החקר, ההשכלה והתרבות, וכל תועלת אחרת המופקת ממנה מופקת בזכות קידומם של ערכים אלה. לפיכך, כל ניסיון לנהל את האוניברסיטה על פי אמות מידה של גופים למטרות רווח, יחתור תחת יכולתה של האוניברסיטה למלא את יעדיה העיקריים.

3. כדי לממש תכליות-יסוד אלה מחויבת האוניברסיטה להבטיח את החירות האקדמית של חוקריה, מוריה ותלמידיה. זכותו ואף חובתו של כל חוקר ומרצה היא לחקור את כל הנראה לו כדורש מחקר, לפרסם את ממצאיו ולהעמידם לביקורת, ולהביע את דעתו הביקורתית על מחקריהם וממצאיהם של עמיתיו.

החירות האקדמית מהווה תנאי הכרחי יסודי למימוש ערכי היסוד של האוניברסיטה.

חקר האמת והוראתה נעשה תמיד מנקודת ראותו המיוחדת של חוקר זה או אחר. נקודת ראות זו היא נקודת הראות שרכש החוקר בלימודיו, ואשר מגולמת בשיטות המחקר בהן הוא משתמש וב"פרדיגמה" שבמסגרתה הוא פועל. מימד סובייקטיבי זה במחקר תיאורטי דורש את תיקונו במערכת פומבית וחופשית של בקרה מקצועית, המעמידה כל שיטה, תיאוריה, או "פרדיגמה" לביקורת מקצועית קפדנית. רק קיומה של מערכת בקרה מעין זו יכול להבטיח לטווח ארוך, ומעבר לחולשותיו האנושיות של כל חוקר וחוקר, את האובייקטיביות הנדרשת מחקר האמת.

קיומה של מערכת הבקרה הנדרשת איננו אפשרי ללא חירות אקדמית מלאה לכל חוקר, מרצה, או תלמיד מחקר, שכן ללא חירות זו לא ניתן להבטיח את חשיפתה של כל תיאוריה או שיטה, דעה או מחקר, לאורה המחסן של הביקורת המחמירה ביותר. רק חשיפה מתמדת לביקורת היא המבטיחה את עלייתן של התיאוריות הטובות ביותר ואת סילוקן של אלה החלשות יותר.

גבולות החירות האקדמית הינם גבולות ההתבטאות המקצועית. החירות האקדמית מוגבלת לתחומי המחקר ולא נועדה למטרות לא מקצועיות. מרצה המגדף את תלמידיו או עמיתיו, או פוגע בכבודם, אינו יכול ליהנות מחירות אקדמית לצורך זה; מרצה המנצל את שיעוריו למטרות לא-מקצועיות (הטפה מפלגתית או דתית, הסתה לאלימות, הוצאת לשון הרע) אינו יכול ליהנות מהגנת החופש האקדמי כנגד תלונות משמעותיות או אף פליליות. חוקר המעוות את נתוניו על מנת להתאימם לדעתו המוקדמת אינו יכול לזכות להגנת החירות האקדמית.

מערכות שלטוניות וחברתיות עשויות לעתים להגדיר כפוליטיים נושאים אקדמיים מובהקים. כך למשל מוגדרות כשאלות פוליטיות סוגיות הקשורות בתורת האבולוציה, בתיאוריות פסיכולוגיות, סוציולוגיות, היסטוריות, פילוסופיות, ואחרות. חירותו האקדמית של מרצה כוללת התבטאות בסוגיות מעין אלה, ולעתים חובתו המקצועית היא לעשות זאת.

גוף אקדמי פנימי – ועדת האתיקה המוסדית - הוא הצריך לדון במקרים שנויים במחלוקת ולשקול האם פעולת דיבור כלשהי הינה מקצועית, ולפיכך זכאית להגנת החופש האקדמי, או שאיננה כזאת. כל הגבלה של עקרון החירות האקדמי צריך שיהיה נדון על ידי ועדה האתיקה על מנת למנוע מעורבות חיצונית ולהבטיח את קיומה לטווח ארוך של החירות האקדמית.

4. בנוסף לחירותם האקדמית נהנים חוקרי/חוקרות האוניברסיטה מכלל החירויות האזרחיות מהם נהנה כל אזרח במדינה, ובהם חירויות הביטוי וההתארגנות. האוניברסיטה אינה מגבילה חירויות אלה, אף אם לעתים יש לה עניין בהסדרתן (הסדרת הפגנות בתחום האוניברסיטה, למשל). חוקרים רשאים להביע את דעותיהם הפוליטיות או הדתיות ללא הפרעה, ורשאים לפעול למימושם בדרכים חוקיות, אך מבלי לנצל לשם כך את המשאבים שהאוניברסיטה מעמידה לרשותם לצרכי הוראה ומחקר.

על חברי סגל האוניברסיטה מוטלת האחריות להפריד את פעילויותיהם המקצועיות והאזרחיות אלה מאלה. הבעת דעה מפלגתית או דתית במסגרת שיעור אקדמי היא מעשה פסול, שכן עלולה להיות בו השפעה לא-הוגנת, ואף איום סמוי, על תלמידים המשתתפים באותו שיעור. רשאית האוניברסיטה להסדיר את התבטאויותיהם המפלגתיות והדתיות של המרצים, אף שהם חלק מחירויותיהם האזרחיות, כך שהוראה ומחקר לא ינוצלו למטרות מפלגתיות או דתיות.

5. כדי לממש תכליות-יסוד אלה, מחויבת האוניברסיטה, כמו גם עובדיה, לכבד את כבוד האדם וזכויותיו ללא הבדל דת, לאום, גזע, מין, העדפה מינית, או מוצא.

משטר פנימי של שוויון, מניעת אפליה, וכיבוד זכויות האדם, מהווה תנאי יסודי למימוש ערכי היסוד של האוניברסיטה. אפליה כלשהי בתוך האוניברסיטה, בקבלה ללימודים, לעבודה, לקידום, וכיוצא באלה חותרת תחת הצורך להבטיח שכל דעה, השקפה, או תיאוריה יזכו במסגרת האוניברסיטה לביטוי ענייני ולחשיפה הוגנת לביקורת. כבוד האדם וזכויותיו הינם כמובן ערכים

מרכזיים גם מחוץ לאוניברסיטה, אולם לאוניברסיטה יש חובה מיוחדת בשמירתם ובטיפוחם, שכן בלעדיהם היא איננה יכולה למלא את הפונקציה המרכזית המגדירה אותה - החתירה הביקורתית כלפי האמת, תוך שימור חופש המחשבה המתבטא במגוון דעות.

6. כדי לממש תכליות-יסוד אלה מחויבת האוניברסיטה, כמו גם עובדיה ותלמידיה, במשטר פנימי של סובלנות. אין האוניברסיטה יכולה לפסול או להעדיף תרבויות, השקפות-עולם, או ערכים, או לחייב בהם את הבאים בשעריה.

גבול הסובלנות הוא, כמובן, הסובלנות עצמה. מי שאינם מגלים סובלנות כלפי האחר אינם יכולים לתבוע אותו לעצמם, והם צפויים, גם מצידה של האוניברסיטה, לדחייה. אולם בתוך גבול זה, מחויבת האוניברסיטה בכיבוד זכותן השווה של כל הדעות והתרבויות לביטוי חופשי.

עקרון הסובלנות מחייב את מחלקות האוניברסיטה לשמר מידה ראויה של פלורליזם מקצועי בתוכן ולהימנע מכינון אורתודוכסיות המחניקות חילוקי דעות אקדמיים-מקצועיים, ומרחיקות ממינויים, עמדות השפעה, קידום וכיוצא באלה, בעלי דעות מקצועיות חריגות או שונות מן המקובל.

7. ערכי האוניברסיטה מטילים חובות אתיות-מקצועיות מיוחדות על חוקריה ומוריה; עליהם לגלם בהתנהגותם המקצועית את הערכים עליהם מושתתת האוניברסיטה. עליהם להקפיד על אמת ויושרה במחקריהם, בהוראתם, בהתנהלותם האדמיניסטרטיבית, בדיווחיהם, ובפרסומיהם. עליהם לגלות פתיחות לביקורת ונכונות להעמיד עצמם באורה. עליהם לגלות את מידת הכבוד לזולת והסובלנות לתרבותו ולמוצאו השונה הנדרשות לצורך ניהול חיי האוניברסיטה. עליהם להקפיד על שמירת החוק. עליהם להקפיד על שמירת זכויותיהם של תלמידיהם, נחקריהם, מטופליהם, ועוזריהם. עליהם לגלות מוסר עבודה ראוי המביא את משאבי האוניברסיטה המסורים לידיהם למיצוי מיטבי. עליהם לגלות נאמנות למוסד ומחויבות לערכיו.

7 אתיקה אקדמית במחקר

1. **המחקר מהווה את אחת מתכליותיה היסודיות של האוניברסיטה.**
2. **מחקר פירושו קידום הידע האנושי, בכל זמן נתון, מן המקום בו הוא מצוי אל אופקים חדשים.**

מטרת המחקר איננה למחזר ידע קודם, או להוסיף "אפיציקלים" להגנה על פרדיגמות מיושנות. על החוקר ליטול על עצמו את הסיכון הנלווה לחדשנות ולמקוריות.

אופקים חדשים במחקר פירושה יצירת תיאוריות או אף פרדיגמות חדשות, העלאת ממצאים ניסויים חדשים לאישוש או להפרכה של תיאוריות קיימות, תגליות, חשיפת ממצאים (גיאולוגיים, ארכיאולוגיים, ארכיוניים וכד'), פריצות דרך מתודולוגיות וקונצפטואליות, פירושי-טקסט חדשניים, פיתוח שיטות התערבות שונות (חברתיות, רפואיות, או חינוכיות) והערכת יעילותם, ביקורות, תצפיות קליניות, ניתוחי מקרה, רפליקציות של מחקרים קיימים, ניתוח משני של מאגרי נתונים קיימים, ועוד.

קידום הידע האנושי איננו מוגבל לתחום דיון כלשהו והוא מתקיים במדעי הטבע והרוח, החברה והמדעים השימושיים. בכל תחום נזקק המחקר לשיטות משלו, ואין להעדיף את שיטותיו של תחום אחד על אלה של התחום האחר.
3. **מרכיב מהותי במחקר הוא שתוצאותיו הינן בלתי תלויות בדעתו המוקדמת של החוקר, במתודה בה נקט, או בתיאוריה בה הוא מאמין.**

מחקר איננו "ניסוי מחשבה" גרידא (גם אם יש לניסויי מסוג זה מקום בחשיבתו של החוקר). להבדיל מניסוי מחשבה, במחקר שולט החוקר רק על שאלותיו, אך לא על תשובותיו, רק על תנאי הניסוי, אך לא על ממצאיו, רק על השאלונים או אביזרי החקר האחרים, אך לא על העולה מהם. תפקיד החוקר הוא להבטיח, באמצעות מחקר מוקפד מבחינה מתודולוגית, ובאמצעות הקפדה על יושרה בביצוע המחקר, את אי-תלות ממצאיו ותשובותיו. המחקר מכוון לגילוי האמת ומתבצע לשם מטרה זו, ולא רק למטרותיהם ותועלתם של בעלי עניין כלשהם.

נאמנותו הראשונה של החוקר היא לעצמאות מחקרו ולאי-תלותם של ממצאיו בגורמים שרירותיים.

כדי להבטיח אי-תלות זו, חייב החוקר להעמיד לא רק את ממצאיו, אלא גם את נתוניו, וכל חומר רלוונטי אחר, לבקרה פומבית. מחקר ראוי חייב להיות ניתן לרפליקציה על ידי חוקרים אחרים ולשם כך נדרשת פומביות מלאה. חוקר המסתיר את נתוניו, מונע בכך אפשרות לרפליקציה של ממצאיו, ומעורר סימני שאלה ביחס לתקפות המחקר וביחס ליושרתו.

חובת הפומביות חלה על כל ממצאי המחקר במלואם; חוקר לא יפרסם או יציג את ממצאי מחקרו בצורה סלקטיבית שנועדה לשרת את דעתו הקדומה.

חובת הפומביות חלה מן המועד בו פורסם המחקר פרסום מדעי ומקצועי בכתב עת מוכר או בספר שיצא בהוצאה מוכרת ונקבעו בו זכויות היוצרים על הפרסום.

חובת פומביות המחקר ניתנת להשעיה במקרים חריגים בהם קיים חשש לנזקים ציבוריים כבדים מגילוי נתוניו או ממצאיו, לפגיעה בכבוד האדם וחירותו, או להפרה של זכויות יסוד.
4. **חוקרי האוניברסיטה יקפידו על יושר בניהול מחקריהם, בדיווח עליהם, ובפרסומם.**

חוקר לא ידווח על מחקר שלא בוצע בפועל כאילו בוצע, או על מחקר שבוצע בשיטת מחקר אחת כאילו בוצע בשיטת מחקר אחרת. כל דיווח מעין זה יהווה הונאה אקדמית.

גנבה ספרותית – פלאגיאריזם – חותרת תחת אושיות המחקר האקדמי. מחקר ראוי יכול להתקיים רק בתנאים של פומביות ושל זרימה חופשית של מידע. בהיעדר תנאים אלה לא תוכל להתקיים מערכת הבקרה שהיא נשמת אפה של האובייקטיביות המחקרית, אולם החשש מגנבה ספרותית עלול לשחק את נכונותם של חוקרים לשתף פעולה ביצירת תנאים אלה. חובתה של האוניברסיטה כמוסד הינה לשרש כל תופעה מסוג זה ולהבהיר לחוקריה את החומרה בה היא מתייחסת לבעיה זו.

חוקר לא יציג את רעיונותיהם ומחקריהם של אחרים כאילו היו שלו. כאשר משתמש חוקר בעבודות שכבר פורסמו יקפיד על מילוי מדויק של מוסכמות הציטוט. אי הקפדה על מוסכמות אלה מהווה גנבה ספרותית והונאה אקדמית. חובת החוקר היא להעניק קרדיט הולם לכל האנשים המשתתפים במחקר.

חוקר הנחשף לעבודתם של אחרים בטרם השלמתה ופרסומה, אם כמעריך (Referee) מטעם גופי מימון או מו"לים, או כנוטל חלק בהליכי קידומו של מי מעמיתיו, או בכל דרך אחרת, אינו רשאי לעשות שימוש בעבודה זו לכל מטרה אחרת. שימוש בעבודתם של אחרים ללא הרשאתם מהווה גנבה ספרותית והונאה אקדמית.

לא יפרסם חוקר ממצאים מעבודת תלמידיו (בעיקר לתואר שני או שלישי), שטרם הושלמה ונחתמה, ללא הסכמתו של התלמיד וללא שיתופו בפרסום.

חוקר המתבקש להעריך את עבודתו של עמית לצרכי פרסום אקדמי או קידום, או לכל מטרה אחרת יקפיד על ביקורת עניינית ונטולת פניות. ביקורת שלילית לא "תומתק" על מנת לקדם עמיתים או תלמידים משיקולים לא ענייניים; ולהיפך, הערכה חיובית לא תשובש על מנת לחסום באורח לא ענייני את דרכם של יריבים או מתנגדים.

בהקפדתו על אמינות מחקריו ופרסומיו משמש החוקר מופת לאחרים ודמות-חיקוי לתלמידיו. עליו להקפיד על קיום דרישות היושרה גם בסביבתו הקרובה, במחלקתו ובמעבדתו, ולמנוע היווצרות של נורמות פסולות בקרבן. במידה ונתקל החוקר בנורמות פסולות מעין אלה עליו לדווח לממונים עליו או להפנות את המקרים לטיפול הגופים המתאימים. אין לקבל תירוצים מניפולטיביים כבסיס להימנעות מדיווח ותלונה מתאימים.

5. חוקר לא יטה ממצאי מחקר בשום צורה שהיא, גם אם אמונתו חזקה שהטיית הנתונים "מוצדקת" על פי דעתו המוקדמת, או על בסיס הערכתו שהמחקר לא נתבצע בתנאים אופטימליים, או שנתקבלו נתונים מאוחרים יותר הסותרים את הנתונים הקיימים. כל הטיה של תוצאות המחקר הינה הונאה אקדמית.

לא ידרוש חוקר מתלמידיו להטות את תוצאות מחקרם על מנת להתאים את ממצאיהם לממצאיו שלו, או לדעתו המוקדמת בנושא המחקר. מלבד היותה של דרישה מעין זו הונאה אקדמית, הריהי גם הפרה של זכותו היסודית של התלמיד לאוטונומיה רוחנית ולכיבוד האמת.

רשאים גורמים מעוניינים – ממשלתיים, מסחריים, או אחרים – להזמין מחקרים מחוקרי האוניברסיטה ולממן מחקרים המוצעים להם על ידי חוקרי האוניברסיטה. חוקרי האוניברסיטה רשאים לכוון את פעילותם לפי דרישות והזמנות מעין אלה. אך יש להדגיש, הזמנה ומימון מחקרים איננה הזמנה או מימון של תוצאות המחקרים, אלא רק של המחקר בכללותו. מזמיני המחקר ומממניו אינם רשאים להתערב בתוצאותיו והחוקר מצידו אינו רשאי "להתאים" את ממצאיו לציפיותיהם של גורמים מממנים. כל הטיה מעין זו מהווה אף היא הונאה אקדמית.

חוקר לא יקבל על עצמו מחקר במימון גורם כלשהו הדורש זכות וטו לגבי פרסום תוצאות המחקר. (רשאי חוקר לעקב פרסום ממצאי המחקר בעצה אחת עם גורם מממן עד לשלב הגשת הצעה לפטנט, או לצורך הגנה על קניין רוחני.)

כדי להבטיח את פומביות המחקר ואי-תלותו, ינוהל תקציב המחקר המוענק על ידי גורמים חיצוניים אך ורק דרך רשויות האוניברסיטה המוסמכות לכך (מחלקת חוזי מחקר, מכונים, ועוד), או על פי הסכמים עם מוסדות אחרים. לא יקבל חוקר מימון למחקרו שלא דרך גורמים מוסמכים.

לא יקבל חוקר תשלום, מתנה, או טובת הנאה מגורם מממן העלול להשפיע על תוצאות המחקר. כל מימון חייב להיעשות אך ורק על פי הכללים המוסדרים ובאמצעות רשויות האוניברסיטה המטפלות בכך.

6. מחקר אקדמי כרוך לעתים בהפעלת תהליכים פיזיים, חברתיים, פסיכולוגיים, או אחרים, המשפיעים עמוקות על הסביבה בה הם נערכים ועל החוקרים, התלמידים או הנבדקים המשתתפים בהם. תהליכים אלה מצדמ כרוכים לעתים בסיכונים לשלומם, בריאותם, רווחתם, סביבתם, ולעתים אף לחייהם של מעורבים ובלתי-מעורבים.

לא יתקיים מחקר באוניברסיטת בן-גוריון שיש בו משום סיכון בלתי סביר לחיי אדם, או לשלומם ולבריאותם של מעורבים ובלתי מעורבים.

סיכון הוא סביר כאשר הנזק שעלול להיגרם הוא מועט, הסתברותו נמוכה, וכאשר ניטלו כל אמצעי הזהירות למניעתו. סיכון שנזקו רב והסתברותו גבוהה ייחשב כסביר רק במקרים בהם צפויה מן המחקר תועלת עבור הנחקר (למשל, במחקר רפואי), וכאשר הנחקר נוטל על עצמו מתוך הסכמה מושכלת את הסיכון הנ"ל.

לא יתקיים מחקר באוניברסיטת בן-גוריון אלא על פי תקנוני הבטיחות המקובלים באוניברסיטה כמפורט בתקנוני מחלקת הבטיחות.

(ראה: תקנון בטיחות קרינה, תקנון חיסונים, תקנון בטיחות וגיהות תעסוקתית בעבודה עם גורמים מסוכנים במעבדות רפואיות, כימיות וביולוגיות התשס"א 2001, חוק החומרים המסוכנים, 1993 והדרכות בטיחות אוניברסיטאיות.)

7. לא יתקיים מחקר באוניברסיטת בן-גוריון אלא אם הובהרו למעורבים: חוקרים, תלמידים, עובדים, או נחקרים מלוא הסיכונים הכרוכים במחקר, והושגה בכתב הסכמתם המושכלת לנטילת סיכונים אלה.

הסכמה מושכלת פירושה הסכמה שניתנה בכתב ובפומבי על ידי אדם בוגר ובעל שיקול דעת, לאחר שהוסבר לו טיב הסיכון שהוא נוטל על עצמו ולאחר ששקל סיכון זה בדעתו והבין את הכרוך בו.

הסכמה שניתנה שלא לפי תנאים ומגבלות אלה, למשל על ידי קטינים, או מוגבלים, לא תיחשב הסכמה תקפה.

השתתפות קטינים במחקר דורשת הסכמה מושכלת בכתב מאת הוריהם. לא ישותפו במחקר קטינים הנתונים באפטרופסות מוסדית.

לא יתקיים מחקר רפואי באוניברסיטת בן-גוריון אלא על פי עקרונות הצהרת הלסינקי (כמפורט ב"נוהל לניסויים רפואיים בבני אדם התשמ"ה-1980"); מחקר שאינו רפואי המערב נבדקים

אנושיים לא יתקיים באוניברסיטה אלא על פי עקרונות הועדה למחקרים בבני אדם באוניברסיטת בן-גוריון.

8. לא יתקיים באוניברסיטת בן-גוריון מחקר הכרוך בפעולות או בתהליכים הנוגדים את החוק הישראלי או את החוק הבין-לאומי.

לא יתקיים באוניברסיטת בן-גוריון מחקר, רפואי או אחר, באמצעים שהושגו בדרכים לא-חוקיות, או בלתי מוסריות בעליל, וזאת גם אם העברה על החוק והמוסר נעשתה בארצות רחוקות על ידי אנשים שאינם אזרחי המדינה.

לא יתקיים באוניברסיטת בן-גוריון מחקר העומד (מבחינת החומרים, התהליכים, ההשפעות הסביבתיות, או ההשלכות האנושיות והחברתיות הכרוכים בו) בניגוד לנדרש באמנות בין-לאומיות עליהם חתמה מדינת ישראל ואף אשררה חתימתה.

9. לא יתקיים באוניברסיטת בן-גוריון מחקר המערב תהליכים שיש בהם משום פגיעה בכבוד האדם, חירותו וזכויותיו האנושיות והאזרחיות.

לא יתקיים באוניברסיטת בן-גוריון מחקר שיש בו משום הונאת הנחקרים גם במידה ואין בתהליכי המחקר האחרים משום סיכון בלתי סביר לשלומם ולרווחתם.

10. חוקר שביצע מחקרו כהלכה ופרסם את נתוניו וממצאיו מילא את חובתו; החוקר איננו אחראי על שימוש כלשהו שעושים אחרים בתוצאות מחקרו לאחר שפורסם, גם אם שימושים אלה הינם מזיקים ומכוונים להרע. במידה ואפשרויות הנזק והשימוש לרעה שנוצרות בעקבות המחקר ידועות לחוקר חלה עליו חובה להזהיר מפניהן, והוא רשאי למנוע את פרסום מחקרו.

אם חושש חוקר מפני אפשרויות נזק או שימוש לרעה בתוצאות מחקרו, שלא היו קיימים קודם לכן, הוא רשאי לעכב או למנוע את פרסום מחקרו. במקרה כזה ידווח החוקר על ממצאיו ועל הנזק העלול להיגרם מפרסומם לגופים המוסמכים באוניברסיטה ויקבל את אישורם להחלטה זו.

11. מחקר בבעלי חיים יתקיים באוניברסיטת בן-גוריון תוך הקפדה על מניעת סבל מיותר מבעלי חיים. בעלי חיים אינם נשאי זכויות עצמאיים. ההתחשבות בסבלם הינה לפיכך אידיאל שמעבר לחובה שמקורו בהזדהות האנושית עם כאב הזולת ובערך הכללי של מניעת כאב. אידיאל זה ינחה את החוקר בטיפולו בבעלי חיים אך אין בו כדי למנוע את עצם השימוש בבעלי חיים לצורכי מחקר.

ה אתיקה אקדמית בהוראה

1. כמו המחקר, ובמעמד שווה, מהווה ההוראה את אחת משתי תכליותיו העיקריות של כל מוסד אוניברסיטאי.

הוראה אוניברסיטאית היא בעיקרה הוראה מונחית מחקר. בכך נבדלת ההוראה האוניברסיטאית מכל סוג אחר של הוראה. עובדה זו מטילה על מרצי האוניברסיטה את החובה להתמיד במחקר, ולהתעדכן באורח שוטף בקדמת המחקר והידע בתחומיהם.

על ההוראה האוניברסיטאית להקנות לתלמידים הבאים בשעריה את מיטב הידע האנושי שהצטבר במהלך דורות רבים של פעילות מדעית ומחקרית, להעניק הכשרה מדעית ומקצועית לתלמידים הבאים בשערי האוניברסיטה ברמות המקצועיות הגבוהות ביותר, להכשיר דור חדש של מומחים בדיסציפלינות השונות לשירותה של החברה, ולהעמיד דור חדש של חוקרים בדיסציפלינות השונות שיוסיף וייתול על כתפיו את יעדי האוניברסיטה.

תפקידי הוראה אלה אינם ניתנים למימוש מלא אלא על ידי הדרכת הסטודנט בלמידה עצמית ובקריאה ביקורתית של החומרים העומדים לפניו; על ההוראה האוניברסיטאית להעניק לסטודנט כלים לרכישה ולייצור עצמאיים של ידע.

2. כדי להשיג יעדים אלה נדרשים מרצי/מרצות האוניברסיטה להקפיד על סטנדרטים חמורים של קבלה ללימודים, הערכת הישגי התלמידים, מתן ציונים, מתן המלצות לבוגרים, וכיוצא באלה.

רשאית האוניברסיטה להטיל מבחני קבלה מחמירים (מבחנים פסיכומטריים, ראיונות אישיים, וכיוצא באלה) המיועדים להבטיח את התאמתם של התלמידים למשימות הלמידה שיוטלו עליהם. מטרת מבחנים אלה יכולה להיות רק יצירת מתאם בין רמת הלימודים הנדרשת ובין רמת התלמידים המתקבלים. אין מטרתם של מבחנים אלה השגת הרכב כלשהו, לאומי, תרבותי, אתני, סוציו-אקונומי, או אחר, של אוכלוסיות תלמידים. אין לאוניברסיטה עניין בהרכב תלמידים זה או אחר, ומטרתה ללמד את כל המעוניינים בלימודים והכשירים להם.

מצד שני, רשאית האוניברסיטה להנהיג העדפה מתקנת בקבלת תלמידים מאוכלוסיות מוחלשות במידה ונכחה לדעת כי בשל מצבי אי-שוויון חברתי אין המבחנים הקיימים משקפים כהלכה את יכולותיהם הממשיות או הפוטנציאליות של תלמידים מאוכלוסיות אלה, וכי קבלתם לאוניברסיטה בתנאים מקלים במידת מה תאפשר מימוש של יכולותיהם. אף שאין לאוניברסיטה עניין בהרכב תלמידים זה או אחר, יש לה עניין שמבחני הקבלה הנהוגים בה לא יהיו כלי המנצח, בבלי דעת, עוולות חברתיות.

העדפה מתקנת בקבלה ללימודים לא תבוא על חשבון קבלת תלמידים בעלי כישורים הולמים אלא, במידת האפשר, בנוסף להם ובצידם. במידת האפשר תלווה ההעדפה המתקנת בהוראה מסייעת.

דברים אלה חלים גם על תלמידים בעלי מוגבלויות אינדיבידואליות (קשיי למידה מאובחנים) שלא הגיעו, בשל מוגבלויות אלה, למימוש יכולותיהם, אולם ניתן לצפות שקבלתם לאוניברסיטה תאפשר להם להגיע למימוש זה.

מרגע שהתקבל תלמיד ללימודים באוניברסיטה יחולו עליו מלוא החובות, הזכויות והדרישות האקדמיות החלות על כל תלמיד, ללא הבדל כלשהו הנוגע לנסיבות קבלתו ללימודים. הקלות ללקווי למידה מותרות במידה והן רלוונטיות לליקוי הלמידה הספציפי, ותפקידן הוא לאפשר מימוש יכולותיו האקדמיות של התלמיד.

רשאית האוניברסיטה להטיל מגבלות גיל בקבלה ללימודים, ההולמות את דרישות הלימודים בתחומי לימוד מסוימים (בעיקר תחומים קליניים). מרגע שהוטלה מגבלת הגיל היא תחול באורח שוויוני על כלל אוכלוסיות התלמידים ללא הבדל וללא העדפות כלשהן.

3. לימודים אקדמיים הם לימודים לתואר; התואר מהווה הסמכה במקצוע או בדיסציפלינה שנרכשו במהלך הלימודים, והוא מוענק על סמך הצלחה בלימודים לפי הדרישות הנקבעות על ידי חברי הסגל האקדמי של האוניברסיטה.

התואר האקדמי אינו תעודת סיום גרידא; תלמיד שאיננו עומד בדרישות הלימודים לא יוכל לקבל את התואר רק על בסיס השתתפותו בהם, או על בסיס תשלום שכר הלימוד.

במסגרת לימודיו ישתתף התלמיד בקורסים שונים, במעבדות, ובמסגרות לימוד אחרות, ייבחן בחומר הלימודים ויכתוב עבודות, דו"חות וכיוצא באלה. המרצה ילמד את הקורס, הסדנא, המעבדה וכד' ויעניק לתלמיד ציון על סמך הישגיו, ועל סמך הישגיו בלבד. תלמיד המשתתף בקורס ועומד במטלות השונות שהוטלו עליו זכאי לקבל ציון בקורס, כפי הישגיו. לעתים הציון שהתלמיד זכאי לו, ואותו יקבל, הוא ציון "נכשל".

מרצה המלמד קורס לימודים באוניברסיטה יציג בראשית הקורס סילבוס המפרט את נושא הקורס ותכניו, דרישות הקורס מן התלמיד, מטלות שוטפות, דרכי חישוב הציון, הביבליוגרפיה הנדרשת, ושאר פרטים חיוניים לניהול הקורס. הסילבוס מהווה הצהרת כוונות מצידו של המרצה, ועליו לעמוד בנאמרו בו. יחד עם זאת, אין לראות בסילבוס חוזה מחייב. במידת הצורך, על פי התפתחות הקורס, זכאי המרצה (ולעתים הוא חייב לעשות זאת) לשנות מן התנאים עליהם הצהיר מראש, לבד משינוי מרכיבי הציון הסופי. לעתים עליו להתאים את הקורס לרמת התלמידים, שלא הובאה בחשבון מראש, להוסיף או לגרוע פריטי ביבליוגרפיה, לשנות את מתכונת הבחינות או העבודות, וכיוצא באלה.

תכנית הלימודים בכללותה תיקבע על ידי חברי הסגל האקדמי במועצת המחלקה ותאושר בפקולטת השונות, בסנאט האוניברסיטה ובמועצה להשכלה גבוהה. בתוך מסגרת זו יציע חבר/ת הסגל את הקורסים השונים אותם ילמד, ויהיה אחראי על תכנם איכותם ורמתם. שמירה על איכות הקורס ורמתו דורשת הקפדה יתירה על אמות מידה מקצועיות וענייניות בהוראה, בעיצוב בחינות ומטלות, ובמתן ציונים.

4. ביחסי מרצה/תלמיד יקפיד המרצה בכבוד הסטודנט, בשמירה על זכויותיו האזרחיות, בכיבוד החוק, ובכיבוד האוטונומיה הרוחנית והאינטלקטואלית שלו.

בניהול הקורס ינהג המרצה כלפי כלל התלמידים ללא משוא פנים, ללא העדפה כלשהי או אפליה לרעה על בסיס של דת, לאום, גזע, עדה, מין, או כל הבדל לא-ענייני אחר. הכללים לדירוג הישגי התלמידים יהיו תמיד אחידים ושוויוניים.

המרצה מהווה דוגמה ומופת לתלמידיו; על המרצה להקפיד על יושר אינטלקטואלי במגעיו עם הסטודנט, על דיוק וקפדנות בהעברת חומר הלימודים, על הודאה בטעות כאשר זו נעשתה. על המרצה להקפיד בכיבוד התחייבויותיו כלפי הסטודנט, בלוחות הזמנים שנקבעו, בהחזרת עבודות לתלמיד, וכיוצא באלה. רק על בסיס הקפדה בכגון אלה ניתן יהיה לדרוש הקפדה דומה מצד הסטודנט, שהיא חיונית לניהול תקין של מערכת הלימודים.

ציונים בקורס אינם נושא למקח וממכר בין המרצה לבין התלמיד. תנאי חיים קשים של תלמיד מהווים נימוק הולם להתחשבות ולרגישות ביחס המרצה אליו, אך הם אינם מהווים נימוק הולם למתן ציון שאיננו משקף את הישגי התלמיד, לשינוי מתכונת הבחינות או המטלות עבורו, או ליצירת תנאים בלתי שוויוניים בקרב כלל תלמידי הקורס.

תלמיד העובר עברה של הונאה אקדמית יועבר לטיפול של ועדת המשמעת. על המרצה לדווח לגורמים המוסמכים על כל עברה של הונאה אקדמית.

לא תתקיים ענישה בלתי-פורמלית מסוג כלשהו. כל ענישה של תלמידים תבצע אך ורק בוועדות המשמעת המיועדות לכך. לא תתקיים ענישה קולקטיבית משום סוג שהוא.

5. בלימודים לתארים מתקדמים משמשים המרצים גם כמנחי עבודות המחקר של תלמידיהם. עבודות אלה משמשות כתזות לתואר שני או כדיסרטציות לתואר שלישי המוגשות על ידי התלמידים, ויש להן תפקיד חשוב בקביעת זכאות התלמידים לתארים אלה.

הנחיית מחקרם של תלמידי התארים הגבוהים, ובעיקר התואר השלישי, הינה גולת הכותרת של ההוראה האוניברסיטאית, בהיותה שלב המעבר המכריע מלמידה פסיבית למחקר עצמאי. הנחיית תלמידי מחקר מביאה לידי ביטוי את מחויבותם של חברי הסגל האקדמי להכשרת דור חדש של אנשי מדע ומחקר

הקשר מנחה-תלמיד נקבע בהסכמה בין התלמיד לבין המרצה. רשאי מרצה להסכים או שלא להסכים להנחות את התלמיד לפי העניין. במיוחד, רשאי המרצה לסרב להנחיית התלמיד במידה ותחום העבודה איננו תחום המקצועי, במידה ונושא העבודה המוצעת אינו נראה לו ראוי, במידה והערכתו המוקדמת היא כי התלמיד אינו כשיר, או אינו בשל, להביא את עבודתו לכלל סיום מוצלח. המרצה רשאי לסרב לתלמיד גם במידה והעומס המוטל עליו בהנחיית תלמידים אחרים הוא רב מדי. מרצה לא יסרב להנחיית תלמיד משיקולים שאינם ענייניים או מתוך הטיה או משוא פנים מסוג כלשהו.

קבלת תלמידים לתואר שלישי היא קבלה על תנאי למשך שנה אחת. בתקופת זמן זו רשאי המנחה לחזור בו מהסכמתו להנחיית התלמיד, אם נוכח לדעת כי התלמיד אינו כשיר למחקר המוצע, או אם נתגלעו ביניהם קשיים או אי-הבנות.

להבדיל מקורס בודד הנמשך סמסטר, או שנת לימודים, מהווה כתיבת תזה או דיסרטציה תהליך ממושך, העשוי להימשך שנים אחדות, ובו משקיע התלמיד, תוך נטילת סיכון לא מבוטל מבחינת עתידו המקצועי, את מיטב מאמציו. חובת המנחה היא ליצור תנאים אופטימליים להצלחת התלמיד במשימה זו. עליו לתרום את מיטב שיקול דעתו בקביעת נושא העבודה, יעדיה, ההיפותזה המוצעת בה, המתודולוגיה שבאמצעותה היא נבדקת, והסיכויים לאישושה או להפרכתה במסגרת העבודה. על המנחה לדאוג לכך שהתלמיד לא ייטול על עצמו משימה מחקרית שלא ניתן לעמוד בה, או כזו המובילה למבוי סתום. על המנחה לדאוג גם לכך שעבודת התלמיד תוכל, עם סיומה המוצלח, להיות מוצגת בפורומים המקצועיים והדיסציפלינריים ולזכות בהערכת המומחים בתחום. על המנחה להבטיח שהתלמיד פועל במסגרת הקונצנזוס המדעי השורר בתחום, גם כאשר מופיעים חידושים בעבודתו, ואינו זורה את מאמציו לכל רוח.

כדי להבטיח כל זאת על המרצה להיות מעורב בכל שלבי העבודה, להיפגש בתדירות הולמת עם התלמיד לביקורת עבודתו בעת שהיא מתבצעת, לקרוא טיוטות ופרקי ביניים בתהליך העבודה ולתקן את הנדרש. מרגע שהחלו יחסי ההנחיה, חובת המרצה היא להבטיח כי התלמיד לא יינטש באמצע עבודתו בשל התחייבויותיו האחרות של המרצה. מרצה הצופה שינוי בתנאיו ובהתחייבויותיו המונע ממנו להביא את ההנחיה לסיימה המוצלח, יימנע מלקבל הנחייה זו על עצמו.

במידה ומתגלעים חילוקי דעות ענייניים בין התלמיד למנחה יכבד המנחה את האוטונומיה האינטלקטואלית של התלמיד עד לנקודה (בלתי מוגדרת כשלעצמה) בה לא יוכל עוד לסמוך את ידיו על המוצר המוגמר. במקרים כאלה, יפנה המנחה את הסוגיה לוועדת ההוראה המתאימה וזו תשתדל למצוא פתרון הנחייה אלטרנטיבי לתלמיד בהסכמת הצדדים.

מצד שני, מנחה לא יכפה את דעתו המוקדמת על תוצאות מחקרו של התלמיד, ולא יאלץ אותו להטות את ממצאיו בדרך כלשהי, גם אם ממצאים אלה עומדים בסתירה לתוצאות מחקריו האחרים של המרצה ולממצאיהם. מנחה לא יכתיב את תוצאות המחקר או את פרשנותם. תפקידו הוא רק להבטיח שתוצאות אלה התקבלו כהלכה וכי הפרשנות תואמת את המתודולוגיה בה נעשה שימוש.

לא יפרסם מרצה ממצאים מעבודת תלמידו ללא הסכמתם וללא שיתופם בפרסום.

יחסי מנחה תלמיד הינם יחסים ארוכי טווח. על המנחה לדאוג שלא ישתרכבו אליהם נושאים ושיקולים שאינם ענייניים. התלמיד איננו בהכרח ידידו של המנחה, או מטופל שלו, או שוליה שלו, וכיוצא באלה. יחסים מעין אלה עלולים להפריע למהלך ההנחיה ולאוטונומיה של התלמיד, ויש להימנע מהם.

על המנחה להימנע מניצול התלמיד (כלבורנט, כאסיסטנט, או בכל דרך אחרת) מעבר למוגדר בדרישות תפקיד זה או אחר שנטל התלמיד על עצמו.

ביחסי מרצה-תלמיד יישמרו תקנות החוק למניעת הטרדה מינית והנחיות תקנון האוניברסיטה לעניין זה.

1 אתיקה בפרסום מקצועי

1. המחקר המדעי והעבודה האקדמית הם פומביים.

חובת הפומביות חלה מעת השלמת המחקר או מעת קביעת זכויות הקניין הרוחני על ממצאיו. סייג לחובה זו: מחקר שפרסומו, או אף המשך ביצועו, כרוך בנזקים חברתיים שלא נצפו מראש, או בפגיעה בזולת.

פומביות המחקר הינה מרכיב מהותי בכינון מעמדו האובייקטיבי של המחקר המדעי והאקדמי. ללא מרכיב הפומביות לא תתאפשר ביקורת מדעית, רפליקציה של תוצאות מחקריות, או העמדה זו מול זו של תיאוריות מתחרות.

חובת החוקר היא לפרסם את מחקריו באפיקי פרסום מדעיים ואקדמיים בתחומו הדיסציפלינרי. הצלחת החוקר וקידומו ייבחנו לאורם של פרסומים אלה. חוקר שאינו מפרסם את עבודתו, או אינו מפרסם באפיקים ראויים, איננו ממלא את תפקידו כראוי.

אפיקי הפרסום הראויים הם כתבי עת מדעיים ואקדמיים הבודקים עניינית וללא משוא פנים את החומר המוגש להם לפרסום בהליך של בקרה ושיפוט מקצועיים. הליך הבקרה המקצועית הוא חיוני להבטחת אי-תלותה של הביקורת המדעית ויכולתה לבור את המוץ מן התבן. אפיקי פרסום נוספים הן הוצאות ספרים אקדמיות (אוניברסיטאיות או פרטיות), ולעתים Proceedings היוצאים בעקבות כנסים מקצועיים, כתבי עת "כלליים", ועוד.

2. חובת החוקר, וחובת הקהילה האוניברסיטאית בכללותה, להקפיד ולשמור על יושרת הליכי הפרסום המדעי או האקדמי.

חוקר המפרסם את תוצאות מחקרו מתחייב כי מחקרו נתבצע ביושר, ללא כוזב או הסתרה, על פי המתודולוגיה המוצהרת בו, ללא עיוות או שיבוש נתונים. בפרסום מחקרו מתחייב החוקר כי ככל שידיעתו מגעת, מחקרו אמת, תוצאותיו אמינות, ואין בו דבר העשוי להטעות את ציבור החוקרים, או הציבור הכללי, בבואם להשתמש בתוצאות אלה.

לא יפרסם חוקר מחקר, מאמר, ספר, או הרצאה מדעיים-מקצועיים שאין בהם הקפדה מלאה ומדוקדקת על כללי הציטוט וההפניה, ואין בהם ביבליוגרפיה רלוונטית. שימוש בדבריהם של מחברים אחרים ללא ציטוט והפניה הולמים מהווה הונאה אקדמית והוא עלול להיחשב לגנבה ספרותית. (להוציא פרסומים פופולריים, עיתונאיים או אחרים שאינם חלק ממסכת הפרסום המקצועי.)

חוקר המפרסם את מחקרו מעמיד בכך את מחקרו לביקורת. על מנת לאפשר ביקורת זו חייב החוקר לשמור את נתוני מחקרו הגולמיים (פרוטוקולים ניסויים, שאלונים, ממצאים ארכיוניים, או כל נתון אחר), כדי שניתן יהיה לבדקם בדיקה מדעית.

3. לא יפרסם חוקר בשמו אלא מחקר אותו הוא ביצע בפועל, ועל אמיתותו, או על היבטים אחרים של תכניו, הוא יכול להעיד במלוא סמכותו המקצועית.

לא יפרסם חוקר בשמו עבודה שנתבצעה על ידי אדם אחר, ולו גם ברשותו. מעשה מעין זה ייחשב בכל מקרה כגנבה ספרותית וכהונאה אקדמית.

לא יפרסם חוקר בשמו רעיונות או ממצאים של חוקר אחר, שטרם נתפרסמו, ואשר הובאו לידיעתו במסגרת תפקידי האקדמיים כעורך או כנותן חוות דעת (או בכל דרך אחרת). גם מעשה כזה מהווה גנבה ספרותית והונאה אקדמית.

לא יפרסם חוקר ממצאים מעבודת תלמידיו (בעיקר לתואר שני או שלישי) שטרם הושלמה ונחתמה ללא הסכמתו של התלמיד וללא שיתופו בפרסום. גם מעשה כזה ייחשב לגנבה ספרותית ולהונאה אקדמית.

לא יצהיר חוקר על עצמו כמחברו של מאמר, ספר, או הרצאה, אותו לא כתב הוא עצמו, או לא הייתה לו תרומה אקדמית לחיבורו, ולו גם בהסכמת המחבר או המחברים האחרים. מעשה כזה יהווה הונאה אקדמית.

קבוצות חוקרים העובדים במשותף יפרסמו את מחקריהם ועבודותיהם כעבודות משותפות. רק חוקרים שותפים למחקר עצמו יפרסמו מחקר משותף כמחברים-שותפים. שותפות למחקר כוללת כל תרומה רלוונטית לתוכנו של המחקר וממצאיו: העלאת היפותזה, הצעת שיטת מחקר, ביצוע המחקר על פי השיטה שננקטה, ניתוח הממצאים, כתיבת המאמר. בהסכמה הדדית יקבעו השותפים את סדר שמות החוקרים כפי שיופיע בפרסום. על תכנון של המחקר אחראים במשותף כל החתומים כמחברים של המאמר או של הספר בו נתפרסם, תהיה אשר תהיה חלוקת העבודה ביניהם.

לא יצהיר חוקר על עצמו כמחבר-שותף של מחקר בו אין לו חלק אקדמי ענייני. הצהרה מעין זו מהווה הונאה אקדמית.

שותפות אדמיניסטרטיבית גרידא בהליך הפקתו של מחקר איננה מזכה את בעליה במעמד של מחבר-שותף. ראשי יחידות אקדמיות אינם שותפים אקדמיים למחקר, ואינם מחברים שותפים, רק מתוקף אחריותם האדמיניסטרטיבית למחקר המתבצע ביחידתם. כדי להיחשב כשותפי מחקר וכמחברים-שותפים עליהם ליטול בו חלק ענייני.

לא תתקיימנה "עסקאות" להכללת אנשים כשותפי מחקר ופרסום בתמורה לטובות הנאה כלשהן: סיוע בנושאים אחרים, תמיכה בעניינים אדמיניסטרטיביים, או כל תמורה שהיא. עסקאות מעין אלה מהוות גם הן הונאה אקדמית.

חוקר שהצהיר על עצמו כמחבר-שותף לעבודה מדעית נושא באחריות לכל הנאמר בעבודה זו. אם יסתבר מאוחר יותר כי עבודה זו יסודה בטעות, תחול הביקורת גם עליו; אם יתברר מאוחר יותר כי עבודה זו יסודה במעשה הונאה, תחול האחריות על כלל החתומים עליה. מיקום "שולי" בסדר המפרסמים (מקום שני, שלישי, או אחר) אינם פוטרים מחבר-שותף מאחריות למלוא היבטיו של הפרסום.

אחריותה וחובתה של האוניברסיטה היא לעקור מן השורש תופעות של הונאה אקדמית. על האוניברסיטה לזום הליכים משמעתיים, ולעתים אף פליליים, כנגד העוברים עבירות הכרוכות בהונאה אקדמית. יושרת האקדמיה בכללותה ויושרת התהליך המדעי תלויים בהקפדה יתירה על כללים אלה.

1 אתיקה בניהול אקדמי

1. במוסד אוניברסיטאי מנהלת האקדמיה את עצמה בסוגיות אקדמיות.

ניהול אקדמי עצמי הוא אחד מתנאי היסוד ההכרחיים לשמירת עצמאותה של האקדמיה ולהבטחת החירויות האקדמיות הנדרשות בחקר האמת והוראתה.

על מנת להבטיח את עצמאותה חייבת האקדמיה לנהל בעצמה את כלל ההיבטים האקדמיים הנוגעים לניהול האוניברסיטה: קביעת ספי קבלה, אישור תכניות הוראה, מינויים, הליכי קידום והענקת קביעות, קיום הליכים משמעותיים, ועוד.

2. מוסדות הניהול האקדמי יבחרו בהליכים דמוקרטיים.

ניהול האקדמיה את עצמה משמעו ניהול באמצעות חברי הסגל האקדמי כראשי מחלקות, דיקנים, ורקטור נבחרים, כחברי סנאט נבחרים, כחברים נבחרים בוועדות מחלקתיות ופקולטיות (או יחידות על אקדמיות), כחברים נבחרים בוועדות סנאט, וכחברים ממונים בוועדות אחרות. בחירות לתפקידים אלה מתקיימות באורח סדיר, והן פתוחות למועמדים מתחרים.

על מנת לאפשר ניהול אקדמי עצמי חייבים חברי הסגל האקדמי ליטול על עצמם תפקידי ניהול שונים כחלק מעבודתם השוטפת, בדרך כלל ללא תגמול נוסף, ולהעמיד עצמם לבחירה. חבר סגל שאיננו נוטל על עצמו תפקידים מעין אלה ואיננו מגלה את מידת "האזרחות הטובה", איננו ממלא כראוי את תפקידו. לא זו בלבד שהוא מטיל על אחרים עומס רב יותר, הוא גם פוגם ביכולתה של האקדמיה להגן על חירויותיה.

3. בתפקידי הניהוליים יקפיד חבר הסגל האקדמי על כיבוד אותם העקרונות המנחים אותו בפעילותו המקצועית: קבלת החלטות פומבית, פתיחות מתמדת לביקורת, שיקול דעת עצמאי, חובת ההגנמה המושכלת, הודאה בטעות כאשר זו מתרחשת, היעדר משוא פנים, כיבוד זכויות הזולת.

בהתנהלותו האדמיניסטרטיבית, בין כבעל תפקידים ובין כמקבל שירותים, יקפיד חבר הסגל האקדמי על שקיפות, על דיווחי אמת ועל כיבוד החוק.

פניות פנים-אוניברסיטאיות כגון בקשת מימון מקרן השתלמות ושבתון, דיווח על הוצאות נסיעה, בקשת פטור משכ"ד, ניצול תקציבי מחקר, מימון אסיסטנטים או חוקרים מתקציבי מחקר, בקשת מימון לשבתון, או כל פניה אחרת, מתנהלות על בסיס אמון ביושרתם של אנשי הסגל ועל סמך דיווחיהם לפני ואחרי הפעולה. אי-אמת בדיווח הינה הונאה בעלת היבט פלילי וגילוייה יחייב את האוניברסיטה לפעול כנדרש על פי החוק.

4. חבר סגל הנבחר או ממונה לתפקיד ניהולי ינהג בתפקידו זה מתוך ראיית כלל צרכי האוניברסיטה ולא רק צרכי המחלקה או היחידה אליה הוא משתייך.

חבר סגל הנבחר לתפקיד ניהולי העוסק במינויים של חברי סגל חדשים, וכן גם קידום או הענקת קביעות לחברי סגל קיימים, ינהג בתפקידו זה מתוך שיקולים מקצועיים בלבד, הנוגעים לצרכי היחידה האקדמית הנדונה, לאיכות עבודתו ומחקרו של איש הסגל או המועמד הנדון, טיב הוראתו ומידת השתתפותו בניהולה העצמי של האוניברסיטה.

מינוי, קידום, או קביעות לא יותנו בהשתייכות לאסכולה מחקרית עמה נמנה בעל התפקיד, בשינוי עמדות תיאורטיות-מחקריות, בתמיכה במהלכים ובאינטרסים של בעל התפקיד, או בכל תנאי בלתי מקצועי אחר. התניה מעין זו, מפורשת או מובלעת, מהווה שיקול זר ופסול. גם

שיקולים הקשורים לעמדותיו הציבוריות של המועמד או חבר הסגל, לדעותיו הפוליטיות, לזהותו הדתית, הלאומית, המגדרית, או העדתית, הם שיקולים זרים ופסולים.

יושרתו של הליך הבקרה האקדמי, ויכולתו להבטיח את איכות ההוראה והמחקר, תלויים בהימנעות מוחלטת משיקולים זרים מעין אלה.

5. פעולות ניהוליות של חברי סגל האוניברסיטה כפופות להליכים של בקרה וערעור. הליכים אלה יהיו זמניים לחברי סגל הרואים עצמם נפגעים, במיוחד בכל הנוגע לקידום ולקביעות, אך גם בכל נושא אחר.

חבר סגל הנקלע למצב של ניגוד עניינים בפעילותו האדמיניסטרטיבית יצהיר על ניגוד עניינים זה (גילוי נאות) ויבקש לשחררו מהשתתפות בהליך מעורר הניגוד. ניגוד עניינים עשוי להיווצר בשל קרבת משפחה (מסוג שאינו אסור על פי תקנון העסקת קרובים האוניברסיטאי), קשר עם גורם חוץ-אוניברסיטאי כלשהו, פעילות מסחרית, ועוד. בכל מצב של ניגוד עניינים יקפיד חבר הסגל על נאמנות לאוניברסיטה ומחויבות לענייניה וערכיה.

בתפקידו האדמיניסטרטיביים יקפיד חבר הסגל על שמירת חשאיות בענייניהם האישיים של חברי הסגל בהם הוא מטפל. חשיפת מידע סודי מדיוני וועדות הזנות במעמדם של חברי סגל פוגעת בעמיתים ומפריעה לתפקוד הוועדות.

6. בהתנהלותם הפנים-מוסדית, חברי הסגל האקדמי הינם עמיתים למקצוע ולמוסד. ככאלה חלה עליהם החובה לנהוג כבוד איש ברעהו גם כאשר שוררים ביניהם חילוקי דעות מקצועיים או יריבויות פנים-מוסדיות.

יריבות אקדמית בריאה אינה בסיס ליצירת מחנאות פנים-דיסציפלינארית, לחסימת ערוצי תקשורת וביקורת, ולפגיעה בחירויות המחשבה והביטוי של תלמידים ועמיתים.

על חברי הסגל האקדמי להביא לידיעת עמיתיהם את שיקול דעתם הביקורתי ועליהם לבטא שיקול דעת זה במלוא החריפות הביקורתית הראויה. יחד עם זאת עליהם להקפיד בכבודם האישי והמקצועי של יריביהם ועל זכותם לפלס לעצמם דרך מנוגדת לדרכם שלהם.

כעמיתים חברי הסגל הם שותפים לעבודה ולמוסד, ועליהם להניח בצד את יריבויותיהם לטובת תפקודו המשותף של המוסד. יריבויות ומחלוקות לגיטימיות בין חברי הסגל לא יפגעו בתפקודם כעמיתים למחלקה או הפקולטה.

ליריבויות ומחלוקות לגיטימיות בין חברי הסגל לא תהיה השלכה כלשהי על מעמדם או עבודתם של תלמידים; לא תותנה הדרכת סטודנטים או הנחייתם בהימנעות הסטודנט ממגע עם בן-פלוגתה או יריב אקדמי.

חברי הסגל לא יכשילו במכוון את תלמידיהם של בני-פלוגתה או יריבים אקדמיים, או יימנעו מהם מלגות או הזדמנויות אחרות באמצעות שליטתם בוועדות או בתפקידים אדמיניסטרטיביים.

מסמך זה נכתב על ידי דר' יצחק (יאני) נבו
המחלקה לפילוסופיה

